

cu biserica română (p. 365, 368), un text de trei rânduri despre nivelul cultural scăzut al preoților români (p. 378), trei rânduri despre lipsa de învățământ și cultură a credincioșilor greco-catolici în secolul al XVIII-lea (p. 396), câteva amănunte mărunte despre episcopii Ignatie Darabant și Samuil Vulcan (p. 426), apelul tinerețului revoluționar român din 9 mai 1849 (p. 471), coabitarea în deplină înțelegere a românilor cu ungurii (p. 489), necrologul lui Iosif Vulcan (p. 517) pentru secolul al XIX-lea, grija episcopului Dimitrie Radu de a-și pune la adăpost hârtiile de valoare de la Oradea, ca semn al renunțării românilor asupra orașului în 1919 (p. 557). Dintr-cele 183 de fotografii, îi privesc pe români doar două imagini ale catedralei și episcopiei greco-catolice (fig. 68-69).

Volumul recenzat are așadar destul de multe părți vulnerabile la critică. În final nu a reușit să ne convingă ca o lucrare istorică serioasă, dar nici ca un act de cultură de valoare. Mesajul său principal, într-o variantă așteptată a fi declarat neștiințifică, ar fi trebuit să reflecte mult mai fidel spiritul în care aniversările de la Oradea au fost sărbătorite.

Dr. Adrian Andrei RUSU

HISTORIA URBANA,

Tom. I, 1993/1

Când perseverența este dublată de calități organizatorice și spirit științific rezultatele nu pot fi decât pe măsură. Cu o "tradiție" de numai doi ani, Comisia de Istorie a Orașelor din România se impune tot mai mult în peisajul istoric românesc. Editând un buletin informativ lunar ce cuprinde mai ales informații utile pentru membrii săi, iată că începutul anului 1994 vede scos de sub tipar primul număr (1993/I) al bianualei **Historia Urbana** sub egida Editurii Academiei.

Volumul cuprinde alături de cuvântul de salut al acad. Dan Berindei câteva studii grupate tematic: orașul medieval din spațiul românesc; demografie urbană; contribuții la istoria orașelor. Alături de acestea, volumul mai cuprinde un capitol intitulat **Dezbateri**, o rubrică de **Note și discuții** precum și cinci recenzii ale unor cărți apărute în țară și străinătate.

Volumul este deschis de studiul **Opinii cu privire la orientările actuale în cercetarea românească a orașului medieval**, semnat de cercetătorul Mircea D. Matei. Cunoscut pentru vastele preocupări legate de istoria orașului medieval de la est de Carpați, Mircea D. Matei schițează în studiul amintit trecutul, prezentul, dar mai ales noile direcții necesar de urmat în istoriografia românească vis-a-vis de geneza orașului medieval. Perioada interbelică a fost dominată de două mari curente legate de întemeietorii orașelor în Țara Românească și Moldova, ideea originii et-

nice nelocale a întemeietorilor primelor centre urbane (N. Iorga, Gh.I. Brătianu) și cea partizană a rolului preponderent al factorilor interni (P.P. Panaitescu). Altă polemică istorică a fost purtată în legătură cu momentul apariției orașelor în țările române: înainte sau după întemeierea statelor feudale.

În ciuda aportului substanțial adus de arheologie, studiul asupra orașului medieval românesc continuă și în deceniile postbelice o carență nici azi pe deplin înlăturată: stabilirea exactă a unei tipologii a orașelor medievale de pe teritoriul țărilor române. Teoria "economică" care explică raportul rural-urban doar prin factorul economic și comercial necesită unele nuanțări. Exemplul de la Curtea de Argeș este elocvent. Neîfiind deloc un centru economic și comercial deosebit, caracterul urban și-a pus amprenta mai ales prin rolul politic, administrativ, militar și religios pe care l-a avut. În sfârșit, o altă direcție de cercetare este reprezentată de stabilirea clară a rolului și dimensiunilor economice, politice, militare și religioase a centrelor voievodale de la Biharea, Dăbâca, Alba Iulia, etc.

Al doilea studiu publicat în **Historia Urbana: Evoluția rețelei de orașe în Transilvania medievală** este semnat de Paul Niedermaier. Studiul abordează într-o manieră extrem de interesantă geneza orașului medieval transilvănean, în funcție de distanțele dintre diferitele centre urbane. Cercetătorul socotește că o zi de mers călare, în condiții normale, acoperă o distanță de cca. 60 de km. Dacă în secolele XII-XIII, în condițiile unei densități relativ mici a populației face ca distanța dintre primele centre urbane să fie foarte mare (ex.: Alba Iulia - Dăbâca 130 km, = 2 zile de mers) dezvoltarea din secolele XII-XIV produce schimbări profunde în peisajul citadin transilvănean. Implicațiile acestor schimbări sunt direcționate în mai multe concluzii extrem de interesante. Densitatea tot mai mare a târgurilor și orașelor face ca distanța dintre ele să scadă foarte mult. Aceasta a fost cauza relativei stagnări a unor centre urbane apropiate: ex. Sebeș - Orăștie - Alba Iulia. De asemenea, drumurile comerciale au fost un factor de impuls în dezvoltarea unei alte categorii de orașe: Sibiu, Brașov, Cluj etc. O concluzie interesantă sesizează dispunerea inelară a orașelor transilvănene, lucru care a împietat apariția unui oraș dominant situat în centrul voievodatului iar mai târziu a principatului.

Studiile incluse în capitolul **Demografie urbană** mută centrul de interes din Evul Mediu spre perioade de timp mai apropiate. Articolul **Unele considerații privind dezvoltarea demografică a orașului Piatra Neamț (sec. XVII-jumătatea sec. XIX)** semnat de Gh. Radu prezintă alături de o perspectivă mai largă asupra urbanismului moldovenesc în secolele XVII-XVIII inclusiv prin opiniile unor călători străini, și evoluția particulară a orașului Piatra Neamț. Stabilitatea politică și economică de la începutul secolului al XIX-lea atrage și o creștere importantă a populației: de la numai 1490 de locuitori în anul 1774 la 11756 în 1859. O analiză a structurii demografice a locuitorilor urbei arată o majoritate autohtonă alături de care sunt atestați unguri, armeni, evrei, italieni, ruși etc., asimilați în majoritate de-a lungul timpului. Al doilea studiu inclus în capitolul legat de probleme demografice este **Presiunea demografică rurală și orașul românesc interbelic** semnat de D. Șandru. Continuând preocupări mai vechi D. Șandru surprinde aspecte intere-

sante legate de relația urban-rural. Ponderea mică a românilor în orașele transilvănene, basarabene și bucovinene de dinaintea anului 1918 nu se schimbă radical nici în anii interbelici. Sunt prezentate de asemenea și aspecte economice, de salarizare, realități administrative, etc. Sunt interesante datele statistice de creștere a populației în perioada 1920-1939, analizată comparativ cu alte state din Europa, precum și cele legate de sporul natural, de ponderea satului și orașului în cadrul acestuia.

Capitolul **Contribuții la istoria orașelor** debutează cu studiul lui Emil Anghel *Die Anordnung der Markplatze von Arad*, prezentând evoluția pieței centrale a orașului în secolul al XVIII și extinzând prezentarea evoluției urbane și pe alte coordonate: zona celor două insule de pe Mureș, zona Vladimirescu, etc. Ilustrația, interesantă, prezintă printre alte planuri ale orașului și unul din 1765 unde alături de vechea cetate apare și planul unei noi cetăți amplasată în unghiul în formă de U al Mureșului. Al doilea studiu al capitolului, semnat de V. Neamțu, poartă titlul: **La revolte des citadines de Jassy du printemps de 1633 dans le context des troubles sociaux de Moldavie pendant le premier tiers du XVII-eme siecle**. Studiul analizează o situație care a caracterizat Moldova în secolul al XVII-lea: revoltele orașenilor. Cauzele agravării situației acestora (cu cazul în speță Iașul) sunt multiple: conflictele militare din secolul XVI, pretențiile crescânde ale Porții vis-a-vis de obținerea domniei, venirea grecilor în Moldova privită cu ostilitate de boierii autohtoni, creșterea impozitelor. Deși se pare că inițial revolta a fost dirijată de boierii autohtoni contra celor "greci", ea a scăpat de sub control devenind periculoasă pentru întreaga boierime.

O parte însemnată a tomului de debut a Comisiei Orașelor cuprinde dezbaterile pe marginea unei teme deosebit de atractive desfășurate în februarie 1993 la Academia Română: **Termenii: târg - oraș, semnificație, evoluție și utilizare**. Discuțiile, care au antrenat o parte din cei mai cunoscuți exegeți ai istoriei urbanismului pe teritoriul României: dr. P. Niedermaier, dr. Mircea D. Matei (moderator), dr. V. Neamțu, dr. Gh. Sebestyen, dr. Ioana Bogdan Cătănciu, dr. Șt. Olteanu, dr. Panait I. Panait, acad. Șt. Ștefănescu, Oliver Velescu, A. Ștefănescu, dr. Teodor O. Gheorghiu, dr. Gh. I. Cantacuzină, dr. V. Boroneanț, dr. Maria Dogaru au fost complexe, concluziile putând orienta cercetarea românească spre obiective relativ puțin defrișate. A fost subliniată de asemenea importanța unei tipologizări în terminologia urbanismului istoric românesc precum și diversitatea cazurilor de evoluție rural-urban pe teritoriul României.

Finalul revistei cuprinde două rubrici: **Note și discuții** și **Recenzii, prezentări de carte**. Prima rubrică semnată de M. Tănase analizează "la spartu' târgului" (n.a.) câțiva termeni folosiți în istoriografia europeană și românească vis-a-vis de urbanismul medieval. Tot aici, într-o scurtă notă, regretatul dr. Gh. Sebestyen analizează o întrebare care formează însăși titlul intervenției: **Putem vorbi de comune în istoria medievală a orașelor noastre?** Ultima rubrică a revistei cuprinde 5 recenzii la o serie de publicații apărute în România dar și în Franța, Belgia și S.U.A., care abordează fenomenul urbanistic.

Apariția unui nou periodic, sub egida Editurii Academiei și prin strădania

activei Comisii de Istorie a Oraşelor din România nu poate decât să bucure şi să îndemne la noi cercetări. Acum, istoricii care au avut preocupări legate de urbanismul românesc găsesc sub o singură copertă atât loc de publicare dar şi de analiză ştiinţifică a unei teme incitante. Şi până acum istoricii români au abordat această temă. În afara volumelor publicate, studii de mai mică întindere au fost însă împrăştiate în diferite anuare de institute sau muzee, fiind uneori dificil de consultat din cauza dificultăţilor existente şi în trecut şi acum în circulaţia cărţii ştiinţifice. Parţial problema a fost acum rezolvată. Dacă la cele expuse adăugăm foarte bunele condiţii grafice precum şi preţul extrem de accesibil, un început promiţător a şi fost făcut.

Doru MARTA

IZVOARELE RĂSCOALEI LUI HOREA SERIA A. DIPLOMATARIA, VOL. V,

Editura Academiei Române, Bucureşti, 1990, LXXVII + 469 p.

Publicarea documentelor răskoalei lui Horea iniţiată de Academia Română în anul 1982 continuă prin acest volum şi după schimbările de regim politic din decembrie 1989, graţie eforturilor celor patru autori: Mihail Cerghedan, Ladislau Gyémánt, Vasile Ionaş şi Vasile Vânătoru, cu o introducere a acad. Ştefan Pascu. Apărut cu mare greutate, la cinci ani după volumul precedent, al IV-lea, trebuie să ne declarăm satisfăcuţi că, în final, a apărut totuşi. Este un semn că Editura Academiei Române intenţionează să continue seria de volume de documente Horea la care lucrează destul de mulţi specialişti, de mai bine de un deceniu, unii dintre ei având încheiată activitatea de cercetare de câţiva ani chiar. Dar în ritmul acesta de publicare a seriei ne exprimăm îndoiala că va fi încheiată în acest mileniu. Pe de altă parte, nu ştim ce rost a avut ca Editura Academiei să accepte trecerea pe foaia de titlu a acestui volum anul 1990 ca an al apariţiei, când **Bunul de tipar** a fost dat la 14 noiembrie 1990, fiind limpede pentru toată lumea că acesta nu va putea fi tipărit până la sfârşitul anului. Evident, volumul a apărut, în realitate, la începutul anului 1991.

Meritul celor patru autori constă, în primul rând, că, în fine, au fost publicate - şi nu avem încotro decât să le dăm crezare că au procedat exhaustiv - documentele din chiar zona de desfăşurare a răskoalei, din comitatul Hunedoara unit cu Zarandul. Cele două fonduri arhivistice cercetate şi publicate acum integral, **Tribunalul minier şi Comitatul Hunedoara unit cu Zarandul** (de fapt ale Congregaţiei nobiliare a comitatului amintit), acesta din urmă doar până la 15 decembrie 1784 din raţiuni de spaţiu tipografic, vor permite verificarea exactităţii interpretărilor istorice, mai vechi sau mai noi, dând posibilitatea amendării supralicitărilor pe care